

УДК 364.4-058.6

DOI: 10.12958/2227-2844-2020-2(333)-2-282-293

Трубавіна Ірина Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна.
trubavina@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1057-430X>

Нагачевська Зіновія Іванівна,

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна.
dzhus1@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-7085-1412>

Мартинюк Анна Юрївна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, м. Харків, Україна.
annahnpu@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2885-1512>

**МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ГРУП ПІДТРИМКИ ОСІБ,
ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ**

Проблема подолання складних життєвих обставин є комплексною і соціальною, оскільки вона не може бути вирішеною самою людиною, є кризовою (Трубавіна, 2007), а отже, вона вимагає сторонньої підтримки і допомоги. Як правило, особами в складних життєвих обставинах опікуються соціальні працівники, НДО, благодійні фонди, волонтери, такі ж люди, що пережили те ж саме. Основами їх діяльності в наданні соціальних послуг в Україні є чинне законодавство про соціальну роботу і соціальні послуги, але подолання проблем людей в таких обставинах повинно мати як теоретичні основи, так і методику роботи, перелік ефективних форм роботи, які доцільно застосовувати в подібних ситуаціях з іншими особами. До таких форм належать і групи підтримки, теоретичного обґрунтування і обґрунтованої методики поки що не було розроблено, є описаний досвід та окремі етапи роботи різних груп підтримки в різних країнах: анонімних алкоголіків, сімейних кривдників, наркоманів, злочинців, осіб з неблагополучних сімей, сиріт тощо. Виникає питання про теоретичне обґрунтування і розробку методики роботи таких груп підтримки, оскільки вони є популярними, враховуючи

добровільність прийняття соціальних послуг і масовість таких зібрань. Якщо вони є популярними, то вони є дієвими і тому становлять інтерес для соціальних працівників для подолання негативних явищ в суспільстві. Групи підтримки є поширеними за кордоном (Браун, 1996). В Україні їх досвід починала розповсюджувати «Громадська програма запобігання насильству в сім'ї» в Одесі в 90-х роках (2000). Зараз з'явилися інші групи підтримки для вирішення проблем осіб з типовими складними проблемами, які довели їх до кризи. Вони є ефективними щодо подолання насильства в сім'ї, роботи з жертвами насильства, торгівлі людьми, жорстокого поводження, підтримки сімей хворих, алкоголіків і наркоманів тощо (Редфорд, 2001) Україна має і особливі свої складні проблеми, які пов'язані з масовим внутрішнім переміщенням людей, смертями із-за конфлікту на Сході України, які довели до кризи і відчаю багато людей і членів їх сімей. Тому група підтримки як ефективна форма соціальної роботи є вельми цікавою в плані її наукового обґрунтування.

Аналіз публікацій показує, що групи підтримки доцільні для подолання кризи сімей (Трубавіна, 2001), відновлення людини після кризи, втрати (Дейтс, 1999), позбавлення негативних явищ серед підлітків в освітньому середовищі (Дронова, 2004), алкоголізму та наркоманії (Редфорд, 2001), якщо люди прагнуть це зробити. Вони також використовуються прийомними батьками, для сиріт, дорослим після розлучення, з неблагополучних сімей для покращення своїх сімейних стосунків, батьківсько-дитячих стосунків (Трубавіна, 2007). Вони корисні для усвідомлення проблеми, утвердження в своєму рішенні її подолати, укріпити свій дух і сформувані корисні нові вміння і звички, які дозволяють долати проблеми, покращити стосунки, вести інший спосіб життя. Як свідчать дослідження (Браун, 1996, Редфорд, 2001, Дронова, 2004), підтримка організується з метою навчання, підтримки та терапії людей, які знаходяться у складній ситуації і розв'язують схожі проблеми. Вони допомагають учасникам через: подолання ізоляції, переключення, обмін досвідом вирішення подібних проблем, обмін почуттями, через спілкування, самоаналіз, навчання новим вмінням і поведінці, появу відчуття, що їх зрозуміли та не осуджують. Але з нашого досвіду консультування ЦСССДМ, зазначимо, що групи підтримки не є доцільними в тих ситуаціях, які є незворотними поки що (наприклад, групи осіб, як хворіють на ВІЛ/СНІД), бо проблеми не вирішуються і виникає синдром «втрати», коли люди бачать, що учасників групи все меншає із-за того, що вони помирають і від того в них пропадає бажання боротися за своє життя. Тому виникає питання про методіку організації роботи в групі підтримки.

Тому метою цієї статті є обґрунтування методіки роботи груп підтримки як форми соціальної роботи з особами, які перебувають в складних життєвих обставинах (їх перелік визначений Міністерством

соціальної політики) і надання на цій основі рекомендацій в роботі з ними соціальним працівникам.

Методами дослідження є теоретичний аналіз джерел, узагальнення досвіду і практики роботи груп підтримки, синтез, моделювання. Саме ці методи дозволяють визначити концептуальні засади методики роботи групи підтримки, етапи її здійснення, відібрати технології та методи роботи в ній, описати вимоги до ведучого групи та його можливі ролі в групі, вимоги до нього.

Ураховуючи чинне в Україні законодавство, можемо віднести роботу груп підтримки до соціальної реабілітації, соціального супроводу та третинної профілактики як напрямків роботи соціального працівника і соціального педагога з особами, які перебувають в складних життєвих обставинах. Це означає, що:

- працювати їм прийдеться з особами не лише в складних життєвих обставинах, а й з їх складним психологічним станом, який характерний для кризи особистості;

- увагу треба приділяти комплексним проблемам особистості і членами її сім'ї; ці проблеми не вирішуються одномоментно і швидко, вимагають тривалої роботи як з боку фахівців, так і з боку самої особистості;

- така тривала спільна робота потребує від людини стійкої позитивної мотивації на зміну своєї свідомості, поведінки, яка часто може супроводжуватися зривами, що вимагає наснаження особистості на успіх, стимулювання її в її зусиллях, а також укріплення її сім'ї, системну роботу з членами сім'ї щодо підтримки людини в її намірах змінитися на краще;

- потрібно ставитися до людини як до суб'єкта, а не об'єкта роботи, застосовувати теорію участі до планування і надання соціальних послуг.

Це означає, що з існуючих теорій соціальної роботи найкращою теоретичною основою для організації груп підтримки є концепція «допомоги для самопомоги» (Трубавіна, 2007), оскільки вона цілком відбиває ці ідеї, на відміну від інших підходів і концепцій соціальної роботи (клієнто-орієнтованої, діагностичної, біхевіористської та інших). Тому саме вона і повинна бути теоретичною основою роботи груп підтримки осіб, які перебувають в складних життєвих обставинах.

Це означає можливість застосування цієї концепції соціальної роботи і щодо груп підтримки для розробки її методики. Враховуючи системний підхід до соціальної роботи щодо подолання складних життєвих обставин, світовий досвід з проблеми (Браун, 1995, Роджерс, 1999; Трубавіна 2003; Дейтс, 1999) етапами роботи групи підтримки можуть бути такі:

1. Організаційний. Добираються члени групи та її керівник. Групи підтримки включають 4-12 осіб із подібними проблемами, керівника або ведучого групи, осіб, які вже подолали ці проблеми або близькі до цього.

Формулюється напрямок роботи групи (анонімних алкоголіків, наркоманів, розлучених, батьків – одинаків, сиріт тощо), мета роботи групи, час її роботи. Створюються умови для роботи групи: приміщення, меблі, технічне обладнання, кадри. Плануються ресурси для тривалої роботи з групою, приблизна тривалість занять, їх план, методика роботи на зустрічах, очікувані результати тощо.

2. Діагностичний етап. Передбачає застосування різних методів діагностики проблеми та стану її подолання, використання даних про складні життєві обставини, в яких перебуває людина, проведену попередню роботи і спожиті соціальні послуги, – які були одержані соціальними працівниками до цього. Методиками діагностики є емпіричні (опитування усні і письмові самої особи, вивчення продуктів її діяльності, скульптура і генограма сім'ї, малюнок сім'ї, тест Люшера, тощо). Результатами є визначені очікування майбутніх членів від занять, визначення рівня їх складних життєвих обставин (ведення випадку), реальних можливостей їх навчання і побажання щодо організації занять і їх тематики.

3. Мотиваційний етап. Зустріч з усіма майбутніми членами групами, наснаження і укріплення їх на відвідування занять в групах, позбавлення від причин кризи, її проявів, визначення спільної для всіх мети занять.

4. Діяльнісний – перша зустріч. Як правило, відбувається у вигляді знайомства, складання єдиних і прийнятних для всіх правил спілкування, поведінки на занятті, обговорення важливості вирішення проблем для кожного учасника. Складається прийнятий всіма план роботи групи, формулюються її результати і умови, за яких вони можуть бути досягнуті. Як правило, робота груп проводиться щотижня на зустрічах протягом 1-1,5 годин. Зустрічі може проводити керівник, спонукаючи до обміну досвідом, чи учасники за власним бажанням або чергою у присутності керівника групи. Завданнями ведучого групи є: навчити людей говорити про свої власні почуття, помилки, проблеми без страху; здійснювати зворотний зв'язок з іншими і допомагати їм розвивати почуття самодостатності; не заперечувати, не перебивати і сперечатися, а співставляти та порівнювати різні речі; допомагати іншим; навчитися приймати допомогу і просити про неї. Ведучий повинен керувати обговоренням, підтримувати атмосферу ширості, уваги та цілісності групи, забезпечувати безпечну та робочу обстановку, стежити за часом, доводити мету та правила роботи, проводити оцінку роботи кожного на занятті і в цілому групи.

5. Діяльнісний – подальші зустрічі. Їх завданням є поступова робота членів групи над проблемами і причинами, які привели до складних життєвих обставин. Ведучому потрібно підкреслювати успіхи і наснажувати на подальшу роботу над собою, помічати і виправляти недоліки, підтримувати бажання їх позбавитися і не допускати їх проявів на занятті і в житті. Відзначимо, що на зустрічах члени групи, окрім

досвіду, набувають для себе почуття надії, ширості, правдивості, приналежності до групи, уважності, безпеки, впевненості у власних силах, довіри, емпатії, вони слухають і спостерігають, і це розвиває їх здібність до здійснення змін у власному житті, відкриває, що їх почуття є подібними до почуттів інших людей. Також здійснюється робота над самооцінкою і розумінням себе, своїх бажань, емоцій, які приводять до кризи і зривів. Це можливо, якщо зміст зустрічей лишається конфіденційним, керівник дотримується етики соціального працівника, а учасники переживають ситуації успіху у розв'язанні власних проблем. На цих зустрічах можуть бути присутні як особи зі стажем відвідування занять, так і нові члени.

6. Вихід з групи. Відбувається, коли учасники наблизились до поставлених цілей, вийшли з кризи (складних життєвих обставин), перейшли до самостійного життя і можуть надалі самі вирішувати свої проблеми, без підтримки. Але їх участь корисна в заняттях для новачків для обміну досвідом як гарних прикладів подолання проблеми за умови роботи над нею. Тому надалі оцільно підтримувати періодичні зв'язки з групою як приклад для них і для укріплення себе самого в своїх нових вміннях і поведінці.

У роботі з групою доцільні методики педагогічної підтримки і фасилітації. Підтримка – це керівництво через консультування, м'яке керівництво, що йде від запиту особистості, а не нав'язується їй (Анохіна, 1997; Газман, 1995). Але педагогічна підтримка означає навчання розв'язання проблем через самоусвідомлення їх, через консультування, яке до цього підводить. Підтримка спрямована на створення умов для самооцінки, рефлексії, належного вибору, підкріплення у членів групи відповідальності за свої дії, самостійної діяльності, що є необхідним елементом формування позитивного ставлення до взаємодії на основі «допомоги для самопомоги», але не зводиться до неї цілком (Трубавіна, 2003). Педагогічна підтримка передбачає самостійність особистості у розв'язанні своїх проблем і формування ставлення до себе як до суб'єкта власної діяльності, набуття життєвого досвіду через власні помилки і дії. У поєднанні із соціальним навчанням вона дозволяє перейти від допомоги до самостійного розв'язання проблем під контролем соціального педагога. Ведучий групи підтримки перетворюється на фасилітатора, консультанта. Педагогічна підтримка може здійснюватися з окремими членами групи, з групами самопомоги із особами з подібними проблемами як: тьюторство (за ініціативою клієнта); фасилітаторство в групах; консультування; кураторство груп підтримки (ICDP, 1999; Вудварт, 1996; Трубавіна, 2003). Методами педагогічної підтримки є: заохочення (схвалення, ситуації успіху); обмін запитаннями (які орієнтують на самооцінку, самоаналіз, пошук ресурсів, перегляд рішень, ідей тощо); використання як прикладу досвіду сім'ї, особистості у розв'язанні подібних проблем; інформування (як спрямування, адресування клієнта до інтелектуальних

ресурсів, аналізуючи і вивчаючи які він може знайти відповіді на своє питання); навіювання (як натяк) (Трубавіна, 2003).

Відзначимо, що у роботі з групою використовується комплекс методів (Браун, 1996; Редфорд, 2001, Трубавіна, 2007):

- соціально-педагогічні: переключення, наснаження, угода, реконструкція характеру, моделювання, перенавчання, бесіда;
- психологічні: вентиляція емоцій, письмове «висловлення» клієнта, арттерапевтичні методи, психосинтез, соціограма, психодрама, аутотренінги, працетерапія тощо;
- соціальної роботи: роботи в конкретному випадку, рефлексія, ситуація та особистості, групи взаємодопомоги;
- педагогічні: аналіз ситуацій, показ перспективи, інформування, переконання, навіювання, вправи, приклад, бесіда, заохочення, стимулювання.

У використанні цих методів є особливості. Так, аналіз реальних ситуацій в сім'ї, згідно з досвідом ICDP (1999), дозволяє члену групи: усвідомити проблему; проаналізувати причини її виникнення та її наслідки; виявити їх вплив на членів сім'ї, їх почуття, прагнення, які у зв'язку з цим виникають; формує життєві вміння; дозволяє застосувати набуті знання на практиці або слугує наочністю для теоретичних положень, пов'язує теорію з практикою; може впливати на мотивацію людини: ситуації вибору пов'язані з боротьбою мотивів, свідомою діяльністю щодо її розв'язання; виявити свої помилки у поведінці, скорегувати її на основі нової моделі життя, формує досвід правильної, обґрунтованої поведінки. Ситуації можуть пропонуватися з життя незнайомих; власні (які наводять самі члени групи чи ведучий з їх дозволу). Доцільним є використання знань для переносу чужих ситуацій у своє життя (за яких умов? що потрібно?) та аналіз власних ситуацій з позицій відомих людей (як би вони вчинили на моєму місці?) – в якості домашнього завдання, а не обговорення в групі, що дозволяє побачити різні точки зору на проблему і запропонувати різні шляхи її розв'язання, відмежуватись від емоцій і сконцентруватися на проблемі, змінити умови і звичні ролі і тим самим самостійно розв'язати проблему на основі нової моделі сімейного життя і економіки. Використання прикладів людей, які «зробили себе самі», зберегли сім'ю в кризі є доцільним для підвищення самооцінки, формування впевненості у собі на основі порівняння та аналізу.

У роботі групи її керівник повинен бути перш за все фасилітатором, а не її вчителем, суддею тощо. Фасилітатором є «людина, яка відіграє роль, пов'язану з допомогою учасникам навчатись чомусь в експериментальній групі», «людина, яка фокусує свою увагу на тому, наскільки добре люди працюють разом. Метою такого фокусування є забезпечення того, щоб члени групи досягли своїх цілей» (Вудварт, 1996), його роль – підвищення ефективності роботи одних під впливом інших. Фасилітатор вчить інших і вчиться сам, він узагальнює досвід та

демонструє і моделює ситуації, передає знання, уміння, емоції, організовує групу для обговорення проблем і керує нею під час цієї роботи, спостерігає та слухає, надає підтримку, діє на рівних, є діловим та людським, володіє комунікативними вміннями, але він не є професіоналом у цій проблемі. Він може бути сам в минулому особою зі складними життєвими обставинами, але це не обов'язково. До фасилітаторів, враховуючи їх завдання на занятті, ставляться такі вимоги: володіння основами педагогіки, психології, соціальної роботи, соціальної педагогіки, вміння виявляти емпатію до людей, довіряти їм і дружньо до них ставитися, створювати умови для спілкування (ICDP, 1999; Вудварт, 1996; Трубавіна, 2007).

За Дж. Вудвортом (Вудворт, 1996), фасилітатор може відігравати такі ролі: власне групового фасилітатора, групового радника, групового інтерпретатора, групового консультанта. Його діяльність у цих ролях відрізняється за характером: від повного управління групою на заняттях до надання їй самостійності. Тут можна провести паралель з методами проблемного навчання: від проблемного викладу до дослідницького методу, які характеризуються поступовим зменшенням надання допомоги учням і збільшенням їх активності. Але фасилітатор здійснює в усіх ролях 3 способи втручання у групові обговорення: інтерпретування, виклик, конфронтацію (Вудворт, 1996). До речі, ці способи досі не розглядали в теорії педагогіки, соціальної роботи і не виявляли їх ефективність. Саме ці способи вимагають культури спілкування в групі, вміння від фасилітатора керувати обговоренням.

Діяльність фасилітатора на занятті в групі складається з таких етапів: 1) збір інформації від членів групи за проблемою, з'ясування ставлення до неї; 2) визначення причин і суті проблеми і вибір відповідно до неї напрямку роботи; 3) здійснення втручання в обговорення і розв'язання проблеми у групі (Вудворт, 1996, Браун, 1996, ICDP, 1999). На наш погляд, доцільно доповнити ці етапи ще управлінням обговоренням в групі і підведенням підсумків обговорення на кожному занятті.

Робота в групі з фасилітатором передбачає обговорення подолання проблем, обмін досвідом, активне слухання, обговорення виконаних домашніх завдань, виконання вправ тощо (ICDP, 1999; Вудварт, 1996). Домашні завдання повинні включати вправи на самоаналіз та самооцінку, спілкування з членами сім'ї. Фасилітаторство відіграє дуже важливу роль у соціально-педагогічній роботі з подолання кризи особистістю. Тому необхідні пошук і окрема підготовка фасилітаторів до такої роботи; важливою є етика проведення занять і поведінки фасилітатора. Наприклад, існує особлива етика в роботі з сім'ями (Трубавіна, 2001), оскільки сім'я – це замкнута підсистема суспільства, вона має право на конфіденційність щодо свого життя з одного боку, і в цей же час існує втручання у випадку загрози життю і здоров'ю членів сім'ї і дітей, якщо соціальний працівник це виявить. Потрібні тому і

етичні норми поведінки фасилітатора в групі підтримки: діалогічні норми спілкування, прояв підтримки, коректне гальмування поведінки і висловів членів групи у випадку неетичності і відхилення в аморальний чи девіантний бік розмови, виваженого поводження з членами групи, оскільки від фасилітатора залежить підтекст сказаного, вимогливість до змін в поведінці і свідомості членів групи, ставлення членів групи до занять і всієї участі в групі, а також те, він сам повинен демонструвати зразки поведінки з проблеми в житті і щоденному спілкуванні.

На основі викладеного можемо зробити такі висновки:

1. Концептальними основами методики роботи групи підтримки осіб, які перебувають в складних життєвих обставинах, є «допомога для самопомоги». Можливими і доцільними технологіями її реалізації є педагогічна підтримка і фасилітація, які складають сутність роботи ведучого в групі. Методика організації роботи групи підтримки включає до себе: етапи роботи групи, методи роботи, етапи проведення заняття, виконання ведучим групи різних професійних ролей на занятті,

2. Етапами організації і роботи групи підтримки є: організаційний, діагностичний, мотиваційний, діяльнісний – перша зустріч, подальші зустрічі, вихід з групи. Методами роботи ведучого групи є: комплекс психологічних, соціально-педагогічних, психологічних методів, а також методів соціальної роботи. Ролі ведучого групи підтримки можуть бути різними: тьютор, куратор, фасилітатор, консультант. Існують особливі вимоги до фасилітатора і ведучого групи підтримки: норми поведінки, спілкування, вимоги до його знань, вмінь, етики.

3. Діяльність фасилітатора на занятті в групі складається з таких етапів: 1) збір інформації від членів групи про проблему і ставлення до неї; 2) визначення суті проблеми і вибір відповідно до неї напрямів роботи і методів обговорення; 3) здійснення втручання щодо розв'язання проблеми у групі; 4) управління обговоренням в групі; 5) підведення підсумків обговорення на занятті.

Перспективами подальших досліджень є виявлення особливостей застосування методики організації групи підтримки щодо різних категорій осіб в складних життєвих обставинах.

Список використаної літератури

- 1. Анохина Т. В.** Индивидуальная поддержка школьников. *Директор школы*. 1997. Вып. 6. С. 43.
- 2. Браун А.** Групповая работа в Великобритании. *Практика социальной работы*. Киев, 1996. С. 84–98.
- 3. Вудвард Дж.** Підвищення майстерності викладання. Киев: ТАСИС–ГУДС, 1996. 46 с.
- 4. Газман О. С.** Педагогическая поддержка детей в образовании как инновационная проблема. *Новые ценности образования: десять концепций и эссе* / ред. Н. Б. Крылова. Москва: Педагогика, 1995. Вып. 3. С. 36–42.
- 5. Громадська** програма запобігання насильства в сім'ї: Проект «Гармонія». Львів, 2000. 95 с.
- 6. Дейтс Б.** Жизнь после потери / пер. с англ. В. Челноковой. Москва: ФАИР-ПРЕСС,

1999. 304 с. **7. Дронова Е. Н.** Социально-педагогическая поддержка подростков в деятельности социального педагога общеобразовательной школы: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Барнаул, 2004. 24 с. **8. Етичний** кодекс спеціалістів із соціальної роботи України. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2003. Вип. 4. С. 100–103. **9. Как** наладить работу с группами пользователей и с семьями. Киев, 1999. 21 с. **10. Проблемы** алкоголизма в семье (Доклад Европейского Союза, подготовленный П. Редфордом и опубликованный в 1998 г.) / ред. Н. В. Заверико, И. П. Лобач. Запорожье: ХДФ, ЗГУ, 2001. 164 с. **11. Роджерс Джозеф А.** Как создать группу самопомощи/защиты. Киев: Сфера, 1999. 19 с. **12. Трубавіна І. М.** Етика соціально-педагогічної роботи з сім'єю. Київ: УДЦССМ, 2001. 94 с. **13. Трубавіна І. М.** Консультування сім'ї: науково-методичні матеріали для соціальних працівників, соціальних педагогів, студентів ВНЗ: у 2 ч. Київ: ДЦССМ, 2003. 88 с. **14. Report: ICDP.** Stockholm, 1999. 8 p. **15. Трубавіна І. М.** Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні: теорія та методика: монографія. Харків: Нове слово, 2007. 398 с.

References

1. Anokhina, T. V. (1997). Individual'naya podderzhka shkol'nikov [Individual support for schoolchildren]. *Direktor shkoly – Headmaster*, 6, 43 [in Russian]. **2. Brown, A.** (1996). Gruppovaya rabota v Velikobritanii. Praktika sotsial'noy raboty [Group Work in the UK. The practice of social work]. (pp. 84-98). Kiev [in Ukrainian]. **3. Woodward, J.** (1996). Pidvyshchennia maisternosti vykladannia [Improving teaching skills]. Kiev: TACIS-GOODS [in Ukrainian]. **4. Gazman, O. S.** (1995). Pedagogicheskaya podderzhka detey v obrazovanii kak innovatsionnaya problema [Pedagogical support of children in education as an innovative problem]. *Novyye tsennosti obrazovaniya: desyat' kontseptsiy i esse – New values of education: ten concepts and essays*, 3, 36-42. Moscow: Pedagogy [in Russian]. **5. Hromadska** prohrama zapobihannia nasylstva v sim'i: Proekt „Harmoniiia” [Public Domestic Violence Prevention Program: The Harmony Project]. (2000). Lviv [in Ukrainian]. **6. Dates, B.** (1999). Zhizn' posle poteri [Life after a loss]. (V. Chelnokova Transl.). Moskva: FAIR-PRESS [in Russian]. **7. Dronova, E. N.** (2004). Sotsial'no-pedagogicheskaya podderzhka podrostkov v deyatel'nosti sotsial'nogo pedagoga obshcheobrazovatel'noy shkoly [Social and pedagogical support for adolescents in the activities of the social teacher of a comprehensive school]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Barnaul [in Russian]. **8. Etychnyi** kodeks spetsialistiv iz sotsialnoi roboty Ukrainy [Code of Ethics for Social Work Specialists of Ukraine]. (2003). *Sotsialna robota v Ukraini: teoriia i praktyka – Social Work in Ukraine: Theory and Practice*, 4, 100-103 [in Ukrainian]. **9. Как** naladit' rabotu s gruppami pol'zovateley i s sem'yami [How to organize work with user groups and with families]. (1999). Kiev [in Ukrainian]. **10. Zaveriko, N. V. & Lobach I. P.** (Eds.). (2001). Problemy alkogolizma v sem'ye (Doklad

Yevropeyskogo Soyuza, podgotovlennyu P. Redfordom i opublikovannyu v 1998 g.) [Problems of alcoholism in the family (European Union Report, prepared by P. Redford and published in 1998)]. Zaporozhye: HDF, ZSU [in Ukrainian]. **11. Rogers** Joseph, A. (1999). *Kak sozdat' gruppu samopomoshchi/zashchity* [How to create a self-help / advocacy group]. Kiev: Sphere [in Ukrainian]. **12. Trubavina, I. M.** (2001). *Etyka sotsialno-pedahohichnoi roboty z sim'ieiu* [Ethics of social and pedagogical work with the family]. Kyiv: UDCSSM [in Ukrainian]. **13. Trubavina, I. M.** (2003). *Konsultuvannia sim'i: naukovo-metodychni materialy dlia sotsialnykh pratsivnykiv, sotsialnykh pedahohiv, studentiv VNZ: u 2 ch.* [Family Counseling: Scientific and Methodological Materials for Social Workers, Social Educators, University Students: 2 v.]. Kyiv: DCSSM [in Ukrainian]. **14. Report:** ICDP. Stockholm, 1999. **15. Trubavina, I. M.** (2007). *Sotsialno-pedahohichna robota z sim'ieiu v Ukraini: teoriia ta metodyka* [Social and pedagogical work with family in Ukraine: theory and methodology]. Kharkiv: The New Word [in Ukrainian].

Трубавіна І. М., Негачевська З. І., Мартинюк А. Ю. Методика організації роботи груп підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах

Гуманітарна криза в українському суспільстві, викликана політичними, економічними, медичними, соціальними проблемами, які приводять людей до складних життєвих обставин (кризи особистості та сім'ї), які вони не в змозі подолати самотійно. Однією з ефективних форм соціальної роботи в інших країнах є групи підтримки або групи взаємодопомоги, які починають впроваджуватися в Україні. Доведено їх ефективність щодо подолання проблем алкоголізму, наркоманії, сімейного насильства, сімейних проблем, прийомних сімей тощо. Визначення і опис методики роботи такої групи підтримки з урахуванням світового досвіду наведено в статті, є її метою. Визначено, що концептуальними основами роботи групи підтримки є «допомога для самодопомоги». Методика організації роботи групи підтримки в Україні включає до себе: етапи роботи групи, методи роботи, етапи проведення заняття, виконання ведучим групи різних професійних ролей на занятті. Можливими і доцільними технологіями реалізації «допомоги для самодопомоги» в групі підтримки стають педагогічна підтримка і фасилітація, кожна з яких має свої особливості і методи, ставить вимоги до ведучого. Виділено такі етапи організації і роботи групи підтримки: організаційний, діагностичний, мотиваційний, діяльнісний – перша зустріч, подальші зустрічі, вихід з групи. Методами роботи ведучого групи визначено: комплекс психологічних, соціально-педагогічних, психологічних методів, а також методів соціальної роботи. Ролі ведучого групи підтримки можуть бути різними: тьютор, куратор, фасилітатор, консультант.

Ключові слова: група підтримки, «допомога для самопомоги», ведучий групи, педагогічна підтримка, фасилітація.

**Трубавина И. Н., Негачевская З. И., Мартынюк А. Ю.
Методика организации работы группы поддержки особ, которые
находятся в сложных жизненных обстоятельствах**

Гуманитарный кризис в украинском обществе, вызван политическими, экономическими, медицинскими, социальными проблемами, которые приводят людей к сложным жизненным обстоятельствам (кризиса личности и семьи), которые они не в состоянии преодолеть самостоятельно. Одной из эффективных форм социальной работы в других странах есть группы поддержки или группы взаимопомощи, которые начинают внедряться в Украине. Доказана их эффективность по преодолению проблем алкоголизма, наркомании, семейного насилия, семейных проблем, приемных семей и тому подобное. Определение и описание методики работы такой группы поддержки с учетом мирового опыта приведены в статье, является ее целью. Определено, что концептуальными основами работы группы поддержки является «помощь для самопомощи». Методика организации работы группы поддержки в Украине включает в себя: этапы работы группы, методы работы, этапы проведения занятия, выполнение ведущим группы различных профессиональных ролей на занятии. Возможными и целесообразными технологиями реализации «помощи для самопомощи» в группе поддержки становятся педагогическая поддержка и фасилитация, каждая из которых имеет свои особенности и методы, ставит требования к ведущему. Выделены следующие этапы организации и работы группы поддержки: организационный, диагностический, мотивационный, деятельностный – первая встреча, последующие встречи, выход из группы. Методами работы ведущего группы определены: комплекс психологических, социально-педагогических, психологических методов, а также методов социальной работы. Роли ведущего группы поддержки могут быть разными: тьютор, куратор, фасилитатор, консультант.

Ключевые слова: группа поддержки, «помощь для самопомощи», ведущий группы, педагогическая поддержка, фасилитация.

**Trubavina I., Nahachevska Z., Martyniuk A. The Methodology of
Organizing the Work of the Support Group for Persons Who Are in
Difficult Life Circumstances**

The humanitarian crisis in Ukrainian society is caused by economic, political, medical, social problems that lead to difficult life circumstances (personal and family crises) which people are unable to overcome on their own. The support groups or mutual assistance groups that are beginning to be introduced in Ukraine are one of the effective forms of social work in other countries. Their effectiveness in overcoming the problems of alcoholism, drug

addiction, domestic violence, family problems, adoptive families and other has been proved. Taking into account world experience the definition and description of the methodology of such support group is given in the article as well as is its purpose. It has been identified that "self-help assistance" is the conceptual basis of the support group work. The methodology of organizing the work of a support group in Ukraine includes: the stages of the group's work, methods of work, the stages of conducting the class, the performance of leading groups of different professional roles in the class. The possible and rationale technologies of implementation "self-help assistance" in the support group become pedagogical support and facilitation which has its own peculiarities and methods as well as sets requirements for the leader. The following stages of the support group organization and work are defined: organizational, diagnostic, motivational, activity – first meeting, subsequent meetings, leaving the group. The methods of work of the group leader are: a complex of psychological, social and pedagogical, psychological methods, as well as methods of social work. The roles of the support group leader can be different: tutor, curator, facilitator, consultant.

Key words: support group, "self-help assistance", group leader, pedagogical support, facilitation.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2020 р.

Прийнято до друку 01.03.2020 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.